

Criza pandemică - factor de favorizare a integrării sau dezintegrării europene?

Prof. univ. dr. Vasile PUȘCAȘ

A trecut un an de când am conștientizat că suntem într-o criză pandemică. Fiecare individ, localitățile, regiunile, statele și continentele s-au aflat dintr-o dată în fața aceiași probleme, desi cu intensitate și extensie diferite. Constatam (pentru a câta oară?) că **trăim într-o lume a interconectivităților multiple și a interdependenței globale complexe**. Răspunsul trebuia să vină, în mod coordonat, de la autorități și cetățeni. Cel puțin așa ne-ar fi îndemnat lecțiile istoriei moderne și nu numai, dar și o minimă cultură a managementului crizelor. Realitatea ne-a arătat însă un comportament haotic al tuturor instituțiilor publice, liderilor acestora și majorității indivizilor. Cu o infimă excepție a câtorva state care au încorporat experiența ultimelor epidemii în managementul administrațiilor și politicilor publice. Și aceasta deși au existat, în ultimele decenii, nu doar situații epidemiologice grave, dar și nenumărate avertismente ale mediilor științifice și medicale, ale multor organizații civice care solicitau decizii adecvate din partea celor responsabili. Iar replica acestora a fost,

de fiecare dată, că se fac pregătirile necesare și sunt luate măsurile potrivite pentru asigurarea sănătății și siguranței cetățenilor. Și a venit "anul negru" 2020!

La începutul actualei crize pandemice, Uniunea Europeană se afla deja într-o "criză existențială" (J.C.Juncker), fiind depozitara scheletelor unor succesiuni de crize (economice, financiare, sociale, politice, epidemiologice și chiar morale). Așa încât izbucnirea unei crize sanitare de o astfel de magnitudine a avut darul de a agrava toate celelalte stări critice, frecvent vorbindu-se chiar în medii politice de vârf de pericolul "dezintegrării" în Uniune. Fiind și sub puternicul impact al Brexitului, prin sugerarea pericolului dezintegrării europene s-a inoculat și îngrijorarea posibilității destrămării Uniunii Europene. Ceea ce nu au subliniat astfel de "vestitori" a fost faptul că retragerea din acest tip de organizație regională a unuia sau mai multor state membre este mai mult un aspect de individualizare etatistă decât de sporire a suveranității naționale (în înțelesul sec. al 21-lea). Iar extragerea din procesul de integrare, care este caracteristica fundamentală a Uniunii Europene, ar însemna desfacerea din **interdependențele europene** miriapodice pe care nu le-au avut în considerare nici politicienii britanici care au patronat Brexitul.

După câteva săptămâni de derută, la nivelul guvernelor statelor membre și al instituțiilor europene, Comisia Europeană a avut inițiativa unei acțiuni de coordonare și cooperare, și-a amintit de existența metodei comunitare, aflată în marginalizare încă de la prima Comisie Barroso, și a demonstrat că poate desfășura un management de rezolvare a crizei chiar și în domeniul sănătății, care nu era în lista competențelor instituțiilor europene. Dar era evident că toate statele membre ale Uniunii se aflau într-o criză de amploare europeană și globală, că o astfel de situație

cerea coordonare și cooperare, Comisia Europeană fiind cel mai bine poziționată pentru a genera și activa asemenea acțiuni. Mai mult, liderii europeni de la Bruxelles se aflau într-o postură mai credibilă de a atrage atenția asupra faptului că amenințarea cetățenilor europeni venea nu doar dinspre criza pandemică, deoarece aceasta urma a se însoți curând, în toate statele membre, cu agravarea crizelor economice, sociale, politice etc. Aceasta în timp ce liderii "naționali" priveau efectele crizei sanitare doar pentru durata de timp scurt și printr-o lentilă insistent politizată. Acest context a permis Comisiei Europene, susținută și de Consiliul European și Parlamentul European, să convingă liderii statelor membre în direcția unei atitudini solidariste, să propună implicarea în politicile de sănătate din Uniune, dar și a unui program european de redresare și reformare economică. Mulți comentatori au văzut în acesta din urmă nu doar o șansă de întărire a Uniunii Europene, ci și o intensificare a procesului de integrare europeană. Acest aspect a fost vizibil și în modul de procurare a resurselor bugetare proprii, care a lărgit poarta către uniunea financiară și bancară, ceea ce presupunea că noi pași vor fi făcuți și pentru adaptarea Pieței Unice la o sănătoasă încadrare în fluxul interdependențelor contemporane, sporirea competitivității întregului Spațiu Economic European. Pe acest val de solidarism, cooperare și integrare s-a decis și o strategie de vaccinare a cetățenilor europeni, elaborată și decisă la Bruxelles. Părea că se verifică iarăși teza euro-optimistă care susținea că orice criză europeană sau internațională era o ocazie pentru înaintarea în procesul de integrare europeană.

În fapt, actuala criză pandemică a demonstrat iarăși liderilor politici europeni, atât celor din Bruxelles cât și de la nivel statal și local, că deciziile integraționiste ale instituțiilor europene se validează numai prin

rezultate locale, responsabile de o eficientă aplicare a lor fiind guvernele statelor membre și administrațiile regionale și locale ale acestora. Iar printre factorii ajutători ai aplicării politicilor europene sunt și companiile, antreprenorii, partenerii sociali, organizațiile civice și politice, inclusiv media socială din toate localitățile statelor membre. Oricât de bune vor fi declarate politicile europene, chiar având o „împachetare” comunicațională și politică meșteșugită, ele sunt evaluate, în ultimă instanță, de cetățenii europeni și nu doar de liderii statelor membre. Este foarte vizibil și din sondajele Eurobarometru, dar și de cele din statele membre, că atunci când cetățenii Uniunii Europene spun că „Europa este bună” înseamnă că politicile europene sunt adecvate și eficiente, iar când se declară neîncredători în Uniunea Europeană transmit semnalul că aplicarea politicilor europene este ori defecțuoasă sau nepotrivită timpului și locului. De aceea, liderii instituțiilor europene și ai statelor membre ar trebui să aibă ca obiectiv permanent evoluția către **o Uniune Europeană mai bună!**

Fondatorii Uniunii Europene și-au dat seama că integrarea, și nu doar ocazionala coordonare și cooperare a statelor membre, poate să ducă la crearea de **bunuri comune europene** durabile și stabile, acestea fiind generatoare de beneficii pentru toate statele membre, se pot răsfrânge pozitiv asupra standardelor de viață ale cetățenilor europeni. Doar că, în ultimele două decenii, intensificarea procesului de integrare europeană nu a fost o preocupare susținută a liderilor europeni. Iar liderii statali și locali au fost mai interesați să aducă spre ei avantaje posibile din bunurile comune europene decât de perfecționarea, îmbunătățirea și înnoirea lor. Avansul populismului, dereglările din sistemele politice democratice ale diferitelor state membre, concepția dominant prezenteistă și electoralistă a politicianilor din zilele noastre au diminuat șansele elaborării și aplicării unei viziuni strategice a evoluției Uniunii Europene care să mențină **sensurile fundamentale ale existenței organizației-integrarea europeană**. De unde și frecvente percepții, în ultimul deceniu, din interiorul și exteriorul Uniunii Europene, că dezintegrarea își făcea loc tot mai vizibil la nivelul organizației puse la temelia dezvoltării Occidentului, după al Doilea Război Mondial. Ori, acum s-a constatat că și politicile de sănătate, care erau atributul

statelor membre, aveau nevoie de o susținere comună europeană, se apropiau de caracteristicile bunurilor comune europene (cel puțin în componentele care afectează interconectivitatea, circulația liberă a persoanelor și produselor, starea socială și standardele de viață). Ceea ce înseamnă că o europeanizare a politicilor de sănătate va îndrepta domeniul tot mai mult către o politică europeană. Cel mai recent Eurobarometru (martie 2021) arată că o preocupare majoră a cetățenilor o constituie existența decalajelor condițiilor/standardelor de viață în diferite regiuni ale Uniunii Europene (apropro de diferențele care s-au menținut și uneori agravat între fostul Vest și fostul Est al spațiului european), situație la care adăugăm doleanțele expres menționate pentru politici comune de sănătate și educaționale. Acest aspect a fost evidențiat în contextul în care criza pandemică a adâncit inechitățile sociale și a exprimat dezideratul ca toate formele crizei europene să-și găsească o rezolvare sinergică, ceea ce presupune o accentuare a procesului integrării europene.

Dar, vorba jurnalistului Fareed Zakaria, intențiile corecte și oportunitățile statelor și comunităților își găsesc aplicarea doar dacă există un leadership valoros, ceea ce presupune lideri de calitate și dedicați care să organizeze și să gestioneze procesele sociale și realizarea bunurilor comune (în cazul de față europene). Din păcate, după ce a fost lansată strategia de vaccinare la nivelul Uniunii Europene, distribuția și efectuarea vaccinării a ajuns în teritoriul autorităților statelor membre și al administrațiilor locale. Iar gruparea „mandarinilor” din Bruxelles s-a complăcut mai mult în acțiuni de comunicare publică, desigur necesară și aceasta. Iar când s-a trecut la faza realizării obiectivelor și deciziilor europene, s-a dovedit, în cele mai multe state membre, că liderii locali erau preocupați de interesele proprii sau/și ale grupurilor lor politice, diminuându-se sau pierzându-se sensurile comunitare și societale europene. După aproape un an de la deciziile greu obținute referitoare la sursele finanțării programului european de redresare economică și socială, unele state membre nu au reușit nici măcar ratificarea acordului de realizare a mecanismului de finanțare, ceea ce înseamnă că respectivul program va putea începe aplicarea abia din vara anului 2021 (Administrația Biden a reușit elaborarea, aprobarea de către Congres

și începerea aplicării unui program de redresare a SUA, cu o sumă mult mai mare decât cea a U.E., în mai puțin de două luni de la instalarea la Casa Albă!). De unde apariția unor noi nemulțumiri față de Uniunea Europeană, încercându-se iarăși evidențieri de neadecvare sau chiar dezagregare, adesea sincronizate cu puseuri dezintegratoare generate de impulsuri date de neprieteni externi ai Uniunii. Astfel că actuala criză sanitară a creat în Uniunea Europeană platforme reale pentru intensificarea integrării, a semnalat persistența problemelor ei structurale, dar a înfățișat și stări de neputință sau chiar de dezagregare, unele state membre și formațiuni politice punând construcția europeană la grele probe de rezistență.

La momentul redactării acestui text, criza sanitară în Uniunea Europeană este într-o nouă etapă de manifestare. Motiv pentru care ne-am referit doar la câteva aspecte ale unui proces social în derulare care implică și importante componente economico-financiare, politice, sociale și culturale. Recenta criză pandemică globală a demonstrat cetățenilor europeni că integrarea europeană este soluția, iar nu problema la grava situație pe care o străbatem. De aceea, eu cred că ar fi cazul ca liderii instituțiilor europene și ai statelor membre să se mobilizeze **pentru o refundare a Uniunii Europene pornind de la principiile ei integraționiste de bază**. Criza sanitară, adăugată celorlalte crize „europene”, ar putea justifica și o largă mobilizare socială a cetățenilor Uniunii Europene în favoarea reformării așa-numitului “proiect european”, cu toate că actuala generație de europeni își arogă mari merite și pretenții, dar asumă prea puține responsabilități. Poate că întâmplările de la începutul anului 2021, din SUA, vor conștientiza liderii și cetățenii europeni că nu există stări date pentru vecie, că schimbările sunt normale în mersul vremii, dar sensul lor depinde de viziunea, voința și angajarea predominantă la nivelul societății. Aceeași criză sanitară a mai devoalat carențele sistemelor sanitare și politicilor sociale din majoritatea statelor membre și, deodată cu acestea, nepotrivirile stridente la caracteristicile sec. al 21-lea chiar ale statelor care alcătuiesc Uniunea Europeană. Ceea ce înseamnă că inclusiv toți actorii statali și politici europeni ar trebui să se înscrie rapid în șantierul reconstrucției europene.